

JURIDISKA FAKULTETEN

vid Lunds universitet

Emily Rasmussen

Hedersrelaterat våld

En nödvändig eller rasistisk straffrättslig bestämmelse?

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: Niklas Selberg

HT18

Innehållsförteckning

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	4
FÖRKORTNINGAR	6
1. Inledning	7
1.1 Introduktion	7
1.2 Syfte och frågeställningar	8
1.3 Avgränsningar	8
1.4 Metod	9
1.5 Material	9
1.6 Disposition	10
2. Heder	11
2.1 Bakgrund	11
2.2 Hedersbegreppet	13
2.3 Hedersrelaterat våld	13
2.4 Varför särskilt uppmärksamma hedersrelaterat våld?	16
3. Rasism	19
3.1 Vad är rasism?	19
4.1 Den rättsliga regleringen	20
4.1 Våld mot kvinnor	20
4.2 Nuvarande svensk lagstiftning	21
4.2.1 Brott mot liv och hälsa	21
4.2.2 Sexualbrott	22
4.2.3 Olaga frihetsberövande	22
4.2.4 Olaga tvång	23
4.2.5 Grov kvinnofridskränkning	23
4.2.6 Övriga bestämmelser	24
4.2.6.1 Olaga förföljelse	24
4.2.6.2 Olaga hot	24
4.2.6.3 Ofredande	25
4.2.7 Försvårande omständigheter	25
4.2.8 SOU 2014:49	26
4.2.9 SOU 2018:69 Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet	27
5. Hedersrelaterat våld i media	29
6. Analys	32
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	36
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	40

Summary

The concept of honor exists in some way within all cultures. Towards the end of the 1990s, the issue of honor was recognized throughout the western world. In the early 2000s, Sweden was confronted with the subject, when three girls were murdered. All three girls had met Swedish guys whom they had started to socialize with, something that the family considered to have brought the family shame and which resulted in them being murdered. The following essay will discuss whether Sweden is in need of a penal provision regulating honor-related violence, or whether such a provision should be considered racist?

Honor is for the most part a positively charged word that is about value, self-respect and social respect in one's own eyes and those of others. The back of honor is about power, shame and pain. There is no uniform definition of honor-related violence. The prosecution believes that honor-related violence is a crime directed at a person and is often committed by a relative, the reason behind the violence is that the perpetrator believes that the individual has disgraced the family in some manner. On the other hand, Amnesty International believes that honor-related violence can only be directed against a woman and performed by a male relative.

A fundamental cause of honor-related violence depends on the family's view of the woman's sexual cleanliness and chastity. Violence is ordained by the collective as a legitimate, inevitable act to punish women's disobedience. Honor-related violence can be expressed both physically and psychologically.

Honor-related violence should be should be monitored, since Sweden has ratified a number of human rights conventions, which means that Sweden has an obligation to pay attention and counteract any and all honor-related violence.

The criminal law regulations that govern the area today are found in the criminal code. It is about crimes against human rights, sexual offenses, unlawful force, unlawful coercion, gross violation of women's rights, unlawful persecution, unlawful threats and abusive behavior. In addition, there is in Chapter 29. 2 BrB, a number of aggravating circumstances that increase the penalty value of the act. In SOU 2018: 69, an examination is made of whether honor-related motives for crimes should constitute an aggravating circumstance in Chapter 29, Section 2 of the BRB.

The UN estimates that every year, approximately five- to twenty-five thousand honor-related murders occur worldwide. The county administrative board in Östergötland has, through a survey, concluded that out of the 105 murders committed in Sweden in 2016, ten were honor related.

Jenny Nordberg, a writer at Svenska Dagbladet, believes that the honor culture should be a crucial integration issue. Sara Mohammad, founder and chairman of the GAPF, has future hopes that in 2019 Sweden will move from words to action.

Something everyone agrees with is that Sweden currently has a problem regarding honour-related crimes. Certainly, there are already criminal law provisions in Sweden that to some extent cover up the honor-related violence. However, I don't think it is enough. The honor culture is based on values that are not consistent with the views we have in Sweden. Because of this, I believe that Sweden should reassess its position on the issue through legislative measures.

SOU 2014: 49 deals with the issue of racist undertones very well. The investigation suggests that any criminal law provision concerning honor-related violence imposes a risk of stigmatizing certain minority groups. Where the individual case is forgotten and all violence within certain ethnicities will be judged as honor-related violence. The essay concludes that

a criminal law provision is necessary. In order to counteract any racist undertone, knowledge and trust in our Swedish legal system is needed.

Sammanfattning

Hedersbegreppet finns på något sätt inom alla kulturer. Mot slutet av 1990-talet uppmärksammades hedersproblematiken runt om i västvärlden. I början av 2000-talet slog Sverige av hedersproblematiken, när tre flickor mördades. Alla tre flickor hade träffat svenska killar som de börjat umgås med, något som familjen och släkten ansåg hade skämt ut familjen och som resulterade i att de mördades. Uppsatsens ändamål är att reda ut huruvida Sverige är i behov av en straffrättslig bestämmelse som reglerar hedersrelaterat våld eller om en sådan bestämmelse anses som rasistisk?

Heder är för det mesta ett positivt laddat ord som handlar om värde, självrespekt och social respekt i egna och andras ögon. Baksidan av heder handlar om makt, skam och smärta. Det finns ingen enhetlig definition av hedersrelaterat våld. Åklagarmyndigheten anser att hedersrelaterat våld är brott riktat mot någon och begås ofta av en släkting, orsaken bakom våldet har att göra med att gärningsmannen anser att kvinnan vanärat familjens eller släktens heder. Amnesty Internationals å andra sidan anser att hedersrelaterat våld endast kan riktas mot en kvinna och utföras av en manlig släkting.

En grundläggande orsak till hedersrelaterat våld beror på familjens syn på kvinnans sexuella ren- och kyskhet. Våldet förordnas av kollektivet som en legitim, oundviklig handling för att straffa kvinnans olydnad. Hedersrelaterat våld kan ge sig till uttryck både fysiskt och psykiskt.

Det hedersrelaterade våldet bör uppmärksammas eftersom att Sverige har ratificerat ett antal konventioner om mänskliga rättigheter som gör att Sverige har en skyldighet att uppmärksamma och motverka det hedersrelaterade våldet.

De straffrättsliga bestämmelser som reglerar området idag finner vi i brottsbalken. Det handlar om brott mot liv, sexualbrott, olaga

frihetsberövande, olaga tvång, grov kvinnofridskränkning, olaga förföljelse, olaga hot samt ofredande. Utöver det finns det i 29 kap. 2 BrB ett antal försvårande omständigheter som ökar straffvärdet vid den aktuella handlingen. I SOU 2018:69 görs en prövning av huruvida hedersrelaterat motiv för brott ska utgöra en försvårande omständighet i 29 kap 2 § BrB.

FN uppskattar att det varje år begås mellan fem- och tjugofem tusen hedersmord i världen. Länsstyrelsen i Östergötland har genom en kartläggning kommit fram till att av de 105 mord som begicks i Sverige år 2016 var tio hedersmord.

Jenny Nordberg, skribent på Svenska Dagbladet anser att hederskulturen bör vara en avgörande integrationsfråga. Sara Mohammad grundare och ordförande av GAPF, har framtida förhoppningar att Sverige år 2019 ska gå från ord till handling.

Något alla är överens om är att det i dagens Sverige finns ett problem kring hederskulturen. Visserligen finns det redan straffrättsliga bestämmelser i Sverige som i viss grad täcker upp det hedersrelaterade våldet. Jag anser att det inte är tillräckligt. Hederskulturen bygger på värderingar som inte är förenliga med det synsätt vi har i Sverige. Av den anledningen anser jag att Sverige genom en lagstiftning sätter ner foten och tar sin ståndpunkt i frågan.

SOU 2014:49 berör problematiken kring en rasistisk underton väldigt väl. Utredningen menar på att en eventuell straffrättslig bestämmelse kring hedersrelaterat våld medför en risk för att dra alla över samma kam. Där det individuella fallet glöms bort och allt våld inom vissa etniciteter kommer att bedömas som hedersrelaterat våld. Uppsatsen slutsats är att en straffrättslig bestämmelse är nödvändig. För att motverka eventuell rasistisk underton behövs kunskap och tillit till vårt svenska rättssystem.

Förkortningar

BrB	Brottsbalken (1962:700)
Brå	Brottsförebyggande rådet
FN	Förenta nationerna
GAPF	Riksorganisationen Glöm aldrig Pela och Fadime
Kap.	Kapitel
Prop.	Proportion
NCK	Nationellt centrum för kvinnofrid
NOA	Nationella Operativa Avdelningen
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

1.1 Introduktion

''Jag hade dragit skam över familjen och hotade deras ställning gentemot deras omgivning. Jag hade gjort något oförlåtligt, något som aldrig tidigare hade gjorts i min släkt.

*Det skakade om deras värld och skrämde livet ur dem. I deras ögon hade jag alltså förvandlats från en fin kurdisk flicka till en uppkäftig hora som trodde att hon var något bara för att hon levde i Sverige. De var tvungna att bevisa för sin omgivning att de kunde hantera problemet, för att besvara sin heder. Ett beteende som mitt måste straffas och skulden skulle betalas i blod.''*¹

- Fadime Sahindal

Det är snart 17 år sedan Fadime Sahindal mördades, ett mord som väckte hederskulturen i Sverige på riktigt. Fadime valde att offentliggöra de hot och det förtryck som hon utsattes för av sin familj och släkt. Fadime valde att ge samhället en kunskap om det mörkertal som än idag växer för varje dag som går. Tyvärr blev detta bland det sista Fadime gjorde, modet att dela med sig till samhället blev med livet som insats. Kunskapen som Fadime spred är det ingen som ifrågasätter, hon hade ett mod som få, frågan är vad samhället gör för att förhindra likartade fall i framtiden?

Fadime poängterade i sitt tal i riksdagen år 2001 att polisanmälningar och offentliggörandet av hederskulturen inte är en självklarhet. Hon vädjade till det svenska samhället att vi inte fick glömma eller ge upp de kvinnor och män som inte vågar göra det hon gjorde.² Har vi gett upp dem, eller valde vi helt enkelt bara att titta bort?

¹ Fadimes tal i riksdagen år 2001.

² Fadimes tal i riksdagen år 2001.

Sverige har under de senaste åren öppnat upp gränserna och tagit emot ett stort antal människor i behov. Människor kommer oftast hit ifrån krig och eländan. Människor från andra kulturer och med andra normer. Människor med en annan syn på kvinnligt och manligt. Människor i behov av hjälp.

Vi tar emot människor i hopp om att integrera dem i vårt svenska samhälle. Vi tar emot människor i hopp om att ge dem ett bättre liv, ett värdigt liv. Frågan är om detta sätt att leva är det som kommer att ta slut på deras eget liv?

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att utreda huruvida samhället är i behov av en straffrättslig bestämmelse som reglerar hedersrelaterat våld samt om en sådan bestämmelse vore att anses som rasistisk.

För att uppnå uppsatsens syfte ska följande frågeställningar besvaras:

1. Vad innebär begreppet heder?
2. Är heder ett nödvändigt begrepp som behövs i vårt samhälle för att spegla vissa brottsliga gärningar?
3. Finns det en rasistisk underton i hedersbegreppet?

1.3 Avgränsningar

För att uppnå uppsatsens syfte kommer det hedersrelaterade våldet endast beröras i form av mäns våld mot kvinnor, det ska däremot uppmärksammas att det hedersrelaterade våldet även sker i stor utsträckning mot pojkar och män. Uppsatsen lägger fokus på huruvida en straffrättslig bestämmelse behövs eller inte. Påföljdsbestämmelserna kommer ej beröras. En eventuell ny straffrättslig bestämmelse utreds endast utifrån ett straffrättsligt perspektiv, därav utlämnas polisens och socialtjänstens påverkan. Slutligen

kommer uppsatsen av utrymmesskäl endast att beröra Sveriges nationella lagstiftning. Internationella perspektivet utelämnas.

1.4 Metod

Vid utarbetandet av uppsatsen har en kritisk rättsdogmatisk forskning bedrivits. Den kritiska rättsdogmatiska forskningen innebär att man går längre än att beskriva gällande rätt. Istället för att dra slutsatser utifrån innehållet i gällande rätt gå steget längre och med fristående ändamålsargumentation påvisar att rättsläget är otillfredsställande och därav bör förändras.³

1.5 Material

Materialvalet som har använts i denna uppsats är främst anpassat efter uppsatsens metod. Forskningsmaterial från Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) har använts på grundval av att de är ledande inom forskning och kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck. Offentliga utredningar och rapporter från Brå har använts eftersom de speglar den information som finns inom området i Sverige. Den kartläggning och statistik som har tagits fram i uppsatsen är inte heltecknade och är dessutom efterhand lite äldre. De har använts eftersom de är det enda material som finns att tillgång kring hedersrelaterat våld och speglar den informationsbrist som finns på området. För att beskriva begreppet heder och hedersrelaterat våld har det hämtats information från Unni Wikans böcker: *En fråga om heder* och *Om heder*, Jamilla Husseins bok: *Heder och hedersvåld* samt Dilek Baladizs bok: *I heders skudda, de unga männens perspektiv*.

När det gäller svensk rätt har brottsbalken samt lagkommentarer till denna legat till grund för uppsatsen. Eftersom det hedersrelaterade våldet kan te sig olika är det svårt att kartlägga mer specifikt, och ett urval av lagrum har valts på grundval av Åklagarmyndighetens och Brås kartläggning. I de fall

³ Korling & Zamboni (2017), s. 39.

hovrättsdomar har använts istället för domar från HD, är det för att de inte finns att tillgå.

Det har använts ett antal tidningsartiklar för att spegla det hedersrelaterade våldet i media. De artiklar som har använts har främst valts eftersom de är från det gångna året 2018, samt för att de speglar en medial bild av det hedersrelaterade våldet. Det bör uppmärksammas att de inte är heltäckande och att det finns fler artiklar att tillgå, emellertid speglar artiklarna att det än idag finns utrymme för förbättring i det svenska samhället.

1.6 Disposition

Uppsatsen inleds med första kapitlet som definierar vad heder betyder, för att skapa en förståelse hos läsaren. Kunskapen kring hedersbegreppet behövs för att skapa en förståelse kring situationen och för att sedan kunna dra en slutsats om en eventuellt straffrättslig bestämmelse behövs. Därefter kommer ett kort kapitel där rasism beskrivs, detta för att kunna avgöra huruvida en eventuell straffrättslig bestämmelse är att anse som rasistisk. Fjärde kapitlet berör de svenska straffrättsliga bestämmelser som finns idag. Avslutningsvis finns ett kapitel med tidningsartiklar som har tagits fram från året 2018, för att visa på problematiken kring hedersrelaterat våld. Slutligen kommer analysen, där uppsatsens frågeställningar besvaras.

2 Heder

2.1 Bakgrund

Hedersbegreppet finns på ett eller annat sätt inom alla kulturer. Hedern härstammar från samhällen där det saknades offentliga juridiska system, lagar och regler skapades då av de familjer och grupper som levde i samhället. Kroppen var på den tiden att anse som ett betalningsmedel och kunde användas för att rena hedern. Hedern lever kvar än idag, trots att levnadsförhållandena har förändrats radikalt. Det är inte sällan som hedern i nutidens samhälle kommer i konflikt med dagens lagar och bestämmelser. De moderna rättsstaternas grundläggande värderingar om människans frihet och självbestämmanderätten hamnar i konflikt med hedersnormerna.⁴

I Sverige är hedersrelaterat våld fortfarande ett relativt nytt begrepp som främst kom upp till ytan när två unga flickor i slutet på 1990-talet blev mördade med hedersrelaterade motiv.⁵ Det första mordet handlade om Sara, en 15-årig kurd från Irak som den 15 december 1996 blev mördad av sin bror och manliga kusin. Sara hade träffat en svensk pojke som hon umgicks med, något familjen inte samtyckte till. Sara blev misshandlad och strypt med en livrem på en buss på väg hem från en utekväll med sina kompisar.⁶

Det andra mordet handlade om Pela, en 19-årig kurdisk kvinna från Irak som den 24 juni 1999 blev mördad av sin pappa och sina farbröder. Pela hade likt Sara träffat en svensk kille, något pappan i familjen tyckte var skamligt och menade att händelsen hade påverkat familjens heder. Pela

⁴ Wikan (2005), s. 72 f.

⁵ NCK, Rapport 2010:1, s. 12.

⁶ RH 1998:8.

blev skjuten i familjehemmet, och trots att Pelas syster försökte förhindra våldet avrättades Pela med en kula i pannan.⁷

Morden på 1990-talet väckte debatt i Sverige, men förståelsen och insikten i den för Sverige nya kulturen kom 2002, efter mordet på Fadime. En drivande fråga i diskussionen blev huruvida hedersvåld skulle betraktas som en straffskärpning eller om hedersvåld skulle likställas med allt annat våld som kvinnor utsätts för, i hög utsträckning av män.⁸

Debatten kring hedersrelaterat våld resulterade i att regeringen inledde ett antal satsningar för att kartlägga och motverka hedersrelaterat våld och förtryck mot kvinnor. För att öka kunskapen och medvetenheten kring problematiken har regeringen tagit fram en del utbildningar.⁹

Jämfört med andra rättsområden är hedersrelaterat våld i Sverige fortfarande relativt outforskat. De få undersökningarna som har gjorts visar att situationen för kvinnor runt om i landet är allvarlig. Nuvarande NOA har uttalat att antalet anmälningar av denna brottslighet är väldigt få och att mörkerantalet med stor sannolikhet är större än vi anar. Informationen kring exakt antal hedersrelaterade ärenden försvåras av att det inte finns någon enhetlig brottsstatistik eftersom hedersrelaterat våld inte har någon egen brottskod.¹⁰

I programmet Kalla fakta från TV4, sändes under våren 2017 ett avsnitt som behandlade hot och trakasserier mot kvinnor i svenska förorter. I programmet framkom det information om hur kvinnor utsatts för omfattande hot, våld och trakasserier samt att en del av dessa är starkt anknutna till hederskulturen. Ett flertal av de kvinnor som intervjuas under programmet berättar att de känner sig övergivna av samhället.¹¹

⁷ Mordet på Pela blev en väckarklocka 2003.

⁸ Hussein (2017) s.63.

⁹ Skr. 2007/08:39.

¹⁰ Rikspolisstyrelsens informationsskrift, s. 7.

¹¹ TV4, Kalla fakta den 4 april 2017.

2.2 Hedersbegreppet

Heder är något vi föddes med, en del av människan som inte kan utökas utan som endast går att förlora och då eventuellt återställa.¹² Heder är för det mesta ett positivt laddat ord. Heder handlar om värde i egna och andras ögon, om självrespekt och social respekt. Heder är ett begrepp som i alla samhällen är förbundet med positiva, ädla, nobla eller hjältemodiga gärningar. Med hedern i behåll bevarar man sitt goda anseende samt lever upp till en social ställning eller rang inom den egna gruppen.¹³ Hur heder uppnås varierar beroende på kultur och historia.¹⁴

Baksidan av heder handlar om makt och smärta. Makten speglar att det är de starkaste eller de mest inflytelserika som bestämmer hur heder ska upprätthållas. Hedern har ett pris, ett pris där betalningen kan vara med livet som insats.¹⁵

2.3 Hedersrelaterat våld

Det finns ingen nationell eller internationell enhetlig definition av begreppet hedersrelaterat våld. De aktörer som berörs eller arbetar med begreppet har formulerat olika definitioner av begreppet. Vissa snäva, andra väldigt vida.¹⁶ De flesta forskare är överens om att en grundläggande orsak till hedersrelaterat våld beror på familjens syn på kvinnans sexuella ren- och kyskhet.¹⁷ Åklagarmyndigheten gjorde år 2006 i samband med ett uppdrag kring hedersrelaterat våld, en definition ur ett rättsväsendeperspektiv. Definitionen fokuserar enbart på motivet till gärningen. Värt att observera är att begreppet våld är ett vitt begrepp som även berör hot och ofredande.¹⁸

¹² NCK, Begreppet heder.

¹³ Åklagarmyndighetens handbok för hedersrelaterat våld, s. 6.

¹⁴ Wikan (2009), s. 9.

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ Åklagarmyndighetens handbok för hedersrelaterat våld, s. 6.

¹⁷ Hussein (2017), s. 63.

¹⁸ Åklagarmyndighetens handbok för hedersrelaterat våld s. 6

Åklagarmyndighetens definition lyder:

”Hedersrelaterat våld är brott riktade mot någon - ofta en släkting - som, enligt gärningsmannens och övriga släktens eller gruppens uppfattning, riskerar att vanära eller har vanärat gärningsmannens, släktens eller gruppens heder, i syfte att förhindra att hedern skadas eller förloras alternativt för att reparera eller återställa den skadade eller förlorade hedern.”¹⁹

Amnesty International har också gjort en definition av hedersrelaterat våld som skiljer sig en del från åklagarmyndighetens definition. Amnestys definition lägger stor vikt vid att hedersrelaterat våld begås mot en kvinna, och att det utförs av en manlig släkting.²⁰ Åklagarmyndighetens definition är vidare och därav lättare för rättsväsendet att anpassa till olika situationer, medan Amnestys är väldigt snäv, vilket innebär att manliga målsägande trots likartat våld inte kan anses vara drabbade av hedersrelaterat våld.

Hedersnormerna bygger på starka patriarkala och heteronormativa föreställningar. Det handlar om en uppsättning med normer som enligt samhället eller gruppen anses vara grundläggande värderingar.²¹ Individens intressen anses vara underordnade familjens intressen. Individens handlingar anses påverka hela familjens rykte och individens sexualitet anses vara familjens angelägenhet.²²

Hedersrelaterat våld är våld som förordnas av kollektivet som en legitim, oundviklig handling för att straffa kvinnors olydnad. Våldet eller förtrycket innebär att målsägandens handlingsutrymme eller självbestämmande blir begränsat. Om en familjemedlem trotsar hedersnormerna innebär det att familjens eller kollektivets heder går förlorad och måste återupprättas vilket sker genom någon form av bestraffning.²³ I allt hedersrelaterat våld är

¹⁹ Åklagarmyndighetens handbok för hedersrelaterat våld s. 6

²⁰ Hussein (2017), s. 68.

²¹ Åklagarmyndighetens handbok för hedersrelaterat våld, s. 16.

²² SOU 2018:69 s. 64

²³ NCK, Hedersrelaterat våld och förtryck.

hederstänkandet den avgörande faktorn. Kollektivet behöver inte alltid ha full bevisning för att en kvinnlig familjemedlem har utfört en handling, ryktet kan vara ett tillräckligt skäl för att straffa henne. Handlingen är bestämd av kollektivet och i vissa fall även utfärdad av kollektivet.²⁴

Hedersrelaterat våld kan ta sig uttryck på olika sätt beroende på det enskilda fallet. I de flesta fallen används inte bara en bestraffning, utan personen som utsätts för hedersrelaterat våld utsätts psykiskt, socialt, sexuellt samt fysiskt. Det sexuella våldet kan ske genom oönskat sex med okänd person.²⁵ Hedersrelaterat våld kan bestå av psykiskt våld genom kränkningar, skuld- och skambeläggning, förödmjukelser, nedvärdering, undandragen kärlek och omsorg, förföljelser och hot.²⁶

Hedersrelaterat våld förekommer även socialt genom utfrysning, isolering, förbud mot att delta i normala samhällsaktiviteter, tvång till att bära avvikande kläder, avvikande beteende, ekonomisk nöd, ofrivilligt bortförande och bannlysning. Utfrysning kan innebära att den utsatta inte får äta med resten av familjen. Bannlysning innebär att den utsatta uteslutes från familjen och släkten. De kan i samband med bannlysningen uppmanas till att begå självmord eftersom de anses ha dragit skam över hela familjen och släkten.²⁷

Forskningen visar att det finns tre huvudsakliga perspektiv kring hedersrelaterat våld. Det första perspektivet är *kulturellt* och fokus ligger på hedersnormerna. Hedersnormerna medför ett visst våld som anses främmande för västerländsk hederskultur och som bygger på de patriarkala värderingarna. Hedern tillfaller endast mannen och kvinnans uppgift är att inte äventyra familjens (mannens) heder.²⁸

²⁴ Baladiz (2009), s. 12.

²⁵ *Ibid.*, s. 12.

²⁶ *Ibid.*

²⁷ *Ibid.*

²⁸ NCK, Rapport 2010:1, s.18 ff.

Det andra perspektivet är *könsperspektivet* och utgår ifrån den patriarkala maktutövningen, där mannen utövar våld mot kvinnan. Den patriarkala maktutövningen bygger på den manliga strukturella överordningen. Det finns inte någon skillnad på kvinnans etnicitet. Våldet syftar till att kontrollera kvinnans sexualitet.²⁹

Det tredje perspektivet är *intersektionellt* och handlar om hedersrelaterat våld i ett sammanhang bortom kultur. Här tillkommer diskussioner om kolonialism och globalism. Kön, klass och etnicitet anses samverka istället för heder, kultur och kön. Den materiella och icke-materiella hedern studeras och anses samverka för att konstruera en hedervärd man. Intersektionella perspektivet anser att våld mot kvinnor blir konstruerat av föreställningarna som finns kring kön, klass, rasism och etnisk diskriminering.³⁰

Våldet drabbar framför allt kvinnor och börjar när kvinnan blir köns mogen ungefär vid en ålder av 12-13 år. Kvinnan lever därefter med våldet hela livet.³¹ En polisanmälan mot någon närstående kan innebära att målsäganden anses ha vanärat familjen, vilket sätter målsäganden i en hotad situation. I de allra flesta situationer blir en polisanmälan aldrig aktuell eftersom målsäganden också lever inom hederskulturen, eller är väl medveten om att det kommer försätta henne i en livsfarlig situation.³²

2.4 Varför särskilt uppmärksamma hedersrelaterat våld?

Sverige har ratificerat en del konventioner om mänskliga rättigheter, t.ex. kvinno- och barnkonventionen som gör att Sverige har en skyldighet att uppmärksamma och motverka hedersrelaterat våld. Främsta ansvaret för att

²⁹ NCK, Rapport 2010:1, s. 25 ff.

³⁰ NCK, Rapport 2010:1, s.29 ff.

³¹ Baladiz (2009), s. 13.

³² Åklagarmyndighetens handbok för hedersrelaterat våld, s. 6.

se till att de mänskliga rättigheterna respekteras och efterlevs ligger hos staten, i första hand regeringen och myndigheterna.³³

Utöver ovanstående skyldigheter, finns det ytterligare tre skäl till varför Sverige uppmärksammar hedersrelaterat våld:

1. För att målsägande ska få erforderligt skydd och stöd.
2. För att rätt utredningsstrategi/metodik ska komma till användning.
3. För att få en riktig påföljd.³⁴

En reflektion som ofta dyker upp är hur hedersrelaterat våld skiljer sig från annat våld inom familjen? Skillnaderna behöver inte alltid vara självklara, och kan variera beroende på varje enskild situation. En del förekommande olikheter är bland annat att våld i nära relationer oftast är individbaserat, vilket innebär att det vanligtvis är en ensam gärningsman. Inom hedersrelaterat våld är det oftast kollektivbaserat, vilket innebär att det vanligtvis finns mer än en gärningsman. Det kan röra sig om en hel eller delar av familjen, släkten eller klanen. Våld i nära relationer har visat sig att i de flesta fallen vara oplanerat, medan det inom hedersrelaterat våld vid flertal tillfällen visat sig vara planerat.³⁵

Två av de stora skillnaderna är att i våld i nära relationer är gärningsmannen i de flesta fallen fördömd bland närstående, vilket innebär att lojaliteten mot gärningsmannen oftast är väldigt liten eller helt borta. Jämfört med hedersrelaterat våld där gärningsmannen oftast har stor lojalitet, och inte bara av familj och släkt utan även inom den etniska gruppen. Den andra stora skillnaden är hur gärningsmannen efteråt känner ånger. Gärningsmannen som begår våld i nära relationer känner ofta ånger och ändrar snabbt sitt agerande och beteende efter våldsutövningen. Gärningsmännen som begår hedersrelaterat våld känner däremot stolthet, gärningen de har begått medför oftast respekt inom den etniska gruppen.³⁶

³³ *Ibid.*

³⁴ Åklagarmyndighetens handbok för hedersrelaterat våld, s.7.

³⁵ *Ibid.*, s.12.

³⁶ *Ibid.*

Inom våld i nära relationer förekommer hot för att få individer att ändra beteende, samt för att göra allvar av själva hoten. Det hedersrelaterade våldet är av samma art, men deras våld har en annan dimension som inte återfinns inom det ”*normala*” våldet i nära relationer. Inom hedersrelaterat våld har våldet och hotet den extra funktion att det visar för omvärlden att man är villig att företa sig aktiva handlingar för att skydda familjens heder.

3 Rasism

3.1 Vad är rasism?

Den europeiska betydelsen av rasism grundar sig på en kombination av fem förutsättningar. Den första förutsättningen är uppfattningen att det är rimligt att dela in människor i ett antal raser som baseras på människans utseende. Den andra förutsättningen är antagandet att det finns ett samband mellan å ena sidan människans utseende och å andra sidan människans medfödda intellektuella anlag. Den tredje förutsättningen anser att de medfödda anlagen som en människa anses ha är samma för alla med samma ras. Den fjärde förutsättningen baseras på övertygelsen om att raserna underkastar sig en klassificering, där avgörande faktorer är människans medfödda anlag. Den femte och sista förutsättningen är föreställningen om att hierarkin berättigar medlemmar av visa raser att dominera, utnyttja och utplåna medlemmar från de underlägsna raserna.³⁷

³⁷ Rasism.

4 Den rättsliga regleringen

Idag finns det ingen specifik straffrättslig bestämmelse som reglerar hedersrelaterat våld. Däremot finns det ett antal straffbestämmelser som det hedersrelaterade våldet passar in under.

4.1 Våld mot kvinnor

”Det svenska straffrättssystemet är indelat i tre nivåer: kriminalisering, utdömande av straff och straffverkställighet”. Kriminaliseringens syfte är allmänpreventivt och innebär att allmänheten ska avskräckas från att begå likartade brott. Utdömandet av straff domineras av vedergällningsprincipen, vilken innebär att straffet ska vara i proportion till det brott som har begåtts. ”Straffverkställigheten präglas av individualprevention - teorin om hur straffet påverkar gärningsmannens benägenhet att begå nya brott”.³⁸

Kriminalisering är samhällets sätt att utöva social kontroll i enlighet med de lagar och bestämmelser som finns i landet. Kriminalisering anses som ett stort ingripande i människans fria liv och ska endast användas när det är ytterst nödvändigt. Jareborg menar att kriminaliseringen i dagens samhälle används mer flitigt och att lagstiftaren använder det som en symbol för att samhället tar problemet på allvar och inte accepterar det specifika beteendet. Detta ger lagstiftaren en möjlighet att styra medborgarnas beteende i önskvärd riktning.³⁹

Att vara lika inför lagen har historiskt sett inte alltid varit en självklarhet, och könen har tidigare haft en avgörande roll.⁴⁰ Traditionellt har inte straffrätten använts för att åtgärda sociala problem i samhället.⁴¹ Mäns våld mot kvinnor har genom historien setts som ett politiskt och socialt problem som hanterades

³⁸ Asp, Ulväng och Jarborg, s.30.

³⁹ *Ibid*, s. 31.

⁴⁰ *Ibid*, s. 45.

⁴¹ Burman, s. 198.

bäst utanför straffrättens ramar. Detta visar på att historiskt har kvinnan haft en sämre straffrättslig ställning gentemot mannen, då våld mot det kvinnliga könet inte ansågs lämpligt för straffrätten att hantera, medan våld mot det manliga könet ansågs lämpligt för straffrätten att hantera.⁴²

4.2 Nuvarande svensk lagstiftning

4.2.1 Brott mot liv och hälsa

I brottsbalkens tredje kapitel finner vi brott mot liv och hälsa. Kapitlet inriktar sig på fysiska våldshandlingar. 3 kap 1 § BrB reglerar uppsåtligt dödande av en annan person, vilket rubriceras som mord.

Det fysiska hedersrelaterade våldet är det som fått mest medial uppmärksamhet. Enligt Brå och Åklagarmyndigheten är misshandel den form av hedersrelaterat våld som oftast anmäls.⁴³

Högsta domstolen definierar uppsåtskriteriet i en dom från 1996. Domstolen anser att för att uppsåtskriteriet ska vara uppfyllt krävs att gärningsmannen haft insikt i vilken risk som hans handlande kom att medföra och trots detta utfört handlingen ändå.⁴⁴ Högsta domstolen förtydligar några år senare i ett avgörande från 2002 att vid en uppsåtsbedömning är det avgörande utöver gärningsmannens insikt, vad gärningsmannens hade för inställning eller attityd vid gärningstillfället.⁴⁵ I ett prejudikat från 2004 anser Högsta domstolen att uppsåt kan föreligga även om gärningsmannen endast insåg att hans handlande kunde komma att medföra en viss risk.⁴⁶

⁴² Burman, s. 230 ff.

⁴³ Brå, Rapport 2012:1, s.9.

⁴⁴ NJA 1996, s. 43.

⁴⁵ NJA 2002, s. 449.

⁴⁶ NJA 2004, s. 486.

4.2.2 Sexualbrott

I brottsbalkens sjätte kapitel finner vi straffbestämmelserna som reglerar sexualbrott. Kapitlet fokuserar på gärningar som kränker den sexuella integriteten, t.ex. våldtäkt, sexuellt tvång, sexuellt ofredande och sexuella övergrepp mot barn.

Inom det hedersrelaterade våldet finns det även sexuellt betingade handlingar. Rättspraxis har uppmärksammat de så kallade oskuldskontrollerna där kvinnans underliv undersöks för att kontrollera huruvida hon fortfarande är oskuld eller inte. Högsta domstolen konstaterade i ett fall kopplat till hedersrelaterat våld att trots att handlandet inte hade ett sexuellt syfte ansågs det falla in under begreppet ”sexuell handling”. Detta resulterade i att gärningsmannen i det aktuella fallet dömdes till våldtäkt.⁴⁷

4.2.3 Olaga frihetsberövande

I 4 kap. 2 § BrB finner vi brottsrubriceringen för olaga frihetsberövande. Bestämmelsen reglerar brott där en person för bort eller spärrar inne någon eller på annat sätt berövar honom eller henne friheten.

Brottet innebär att en person försätts i en situation var hen inte kan röra sig fritt. Frihetsberövningens längd är inte av särskilt stor betydelse i den bemärkelse att även korta bortförande kan rubriceras som olaga frihetsberövande. Det som rätten lägger störst vikt vid när avgörandet ska göras huruvida brottet är att anses som mer eller mindre grovt är arten av intrång i förhållande till tidsrymden. Bestämmelsen förutsätter likt andra brottsligt belagda handlingar att gärningspersonen har agerat uppsåtligt.⁴⁸

Enligt åklagarmyndighetens kartläggning är det i hedersrelaterade ärenden vanligt att gärningsmannen eller gärningsmännen låser in målsägande för att

⁴⁷ NJA 2013, s. 548.

⁴⁸ Brottsbalkskommentar i Zeteo, 4 kap 2§.

förhindra henne ifrån att lämna bostaden eller för att bevaka henne på bäst möjliga sätt.⁴⁹

4.2.4 Olaga tvång

I 4 kap. 4 § BrB finner vi bestämmelserna kring olaga tvång. Bestämmelsen reglerar när en person misshandlas eller annars med tvång eller genom hot om brottslig gärning tvingar någon att utföra, tåla eller underlåta en viss handling.

Bestämmelsen kring olaga tvång är till för att skydda individens handlingsfrihet och straffar den som tvingar en annan person att göra, tåla eller underlåta en viss handling. Tvånget måste ske genom våld eller hot. Våldet kräver att det har varit tillräckligt kraftigt för att övervinna motstånd från målsägande. Bestämmelsen kräver att tvånget har lett till ett resultat, samt att gärningsmannens beteende varit uppsåtligt.⁵⁰

När det gäller hedersrelaterat våld är olaga tvång vanligt förekommande. Åklagarmyndigheten visar i sin kartläggning att trots att information finns kring olaga tvång är det sällan att det tas upp i anmälan och därav inte heller i åtalen. Olaga tvång ses som ett alternativ till olaga frihetsberövande. Bestämmelsen används oftast när det inte finns tillräckligt med bevis för att styrka att målsägande berövats friheten, men där hen ändå genom våld eller hot om våld tvingats tåla en händelse. De vanligaste exempel som tas upp i kartläggningen i hedersrelaterade ärenden är tvång att stanna i bostaden eller förbud mot specifikt umgänge.⁵¹

4.2.5 Grov kvinnofridskränkning

I 4 kap. 4 a § BrB finns bestämmelsen som reglerar kvinnofridskränkning. Bestämmelsen reglerar handlingar som innebär upprepade kränkningar av en

⁴⁹Åklagarmyndighetens handbok för hedersrelaterat våld, s. 32.

⁵⁰ Brottsbalkskommentaren i Zeteo, 4 kap 4§.

⁵¹ Åklagarmyndighetens handbok för hedersrelaterat våld, s. 34

persons personliga integritet. Handlingen kräver att den som utövar brottet är man, och att kvinnan han vid upprepande tillfällen kränker är till honom närstående, eller har varit närstående.

Bestämmelsen infördes i slutet av 1990-talet som ett resultat av den ökade uppmärksamheten kring mäns våld mot kvinnor. Det krävs upprepande brottsliga handlingar med ett samband för att paragrafen ska bli tillämplig. De brottsliga gärningarna ska begås mot samma närstående offer. Närstående personer anses vara mor, far, syster, bror, barn, styvbarn, fru eller sambo. Normalt krävs det att gärningsmannen och kvinnan har bott eller bor tillsammans. Bestämmelsen fokuserar på handlingar som är av nedbrytande karaktär. Gärningarna måste vara fler än två och ha till syfte att skada kvinnans självkänsla. Det är upp till rättstillämparen att avgöra vad som ska anses som upprepande kränkningar.⁵²

4.2.6 Övriga bestämmelser

4.2.6.1 Olaga förföljelse

I 4 kap. 4 b § BrB finner vi brottet olaga förföljelse. Ett relativt nytt brott som lades till år 2011 för att öka skyddet för upprepat våld, trakasserier och förföljelse.⁵³

4.2.6.2 Olaga hot

I 4 kap. 5 § BrB finner vi bestämmelsen kring olaga hot. Bestämmelsen har för avsikt att skydda den personliga känslan av trygghet.⁵⁴

Olaga hot är den vanligaste form av brott i hedersrelaterade ärenden. Dödshot, hot om att bli bortgift eller hot om misshandel är bland de hot som ofta förekommer inom det hedersrelaterade våldet. Hoten behöver inte alltid vara uttryckta, utan även subtila eller underförstådda hot omfattas av bestämmelsen om olaga hot.⁵⁵

⁵² Brottsbalkskommentar i Zeteo, 4 kap. 4a§.

⁵³ Brottsbalkskommentar i Zeteo, 4 kap. 4b§.

⁵⁴ *Ibid*, 4 kap. 5§.

⁵⁵ Åklagarmyndighetens handbok för hedersrelaterat våld, s. 35 f.

4.2.6.3 Ofredande

I 4 kap. 7 § BrB hittar vi bestämmelsen kring ofredande. Bestämmelsen reglerar handlingar som t.ex. slita i någons kläder, knuffa eller hindra någon från att komma fram. I bestämmelsen framkommer *''hänsynslöst beteende''*, som innebär en kännbar fridskränkning som omfattar olika typer av trakasserier.⁵⁶

I åklagarmyndighetens kartläggning ser man att ett flertal av målsäganden bevakas och förföljs av sin familj och släkt. Vanligt inom hederskulturen kan vara att man blir förhörd, att familj eller släkt kontrollerar ens telefon eller dator, eller i värsta fall att de uppmanar en att ta sitt egna liv. Åklagarmyndighetens kartläggning visar på att ett flertal målsäganden upplever ofredande som den mest kränkande gärningen.⁵⁷

4.2.7 Försvårande omständigheter

När ett brott har begåtts och straffvärdet ska bedömas ska skadan, kränkningen eller faran som gärningen har inneburit på målsägande beaktas tillsammans med gärningsmannens avsikter och motiv. I brottsbalkens 29 kapitel, första paragraf finner vi bestämmelsen som ska beakta om gärningen eller gärningarna har inneburit ett allvarligt ingrepp på någons liv, hälsa eller trygghet.⁵⁸

I de allra flesta ärenden som rör hedersrelaterat våld blir gärningsmannens, eller gärningsmännens, motiv det som får betydelse för straffvärdesbedömningen. Hedersrelaterade gärningar är oftast planerade och det finns ett klart motiv med gärningen. Gärningarna har oftast för avsikt att bestraffa målsägande. Åklagarmyndigheten anser att dessa avsikter bör verka i straffskärpande riktning. Handlingarna omfattar oftast kränkningar av

⁵⁶ Brottskommentar i Zeteo, 4 kap. 7§.

⁵⁷ Åklagarmyndighetens handbok för hedersrelaterat våld, s. 38.

⁵⁸ Kaldal och Kankaanpää Tell, Del II, s. 367.

offrets mänskliga rättigheter vilket också är att anse som försvårande omständigheter.⁵⁹

I 29 kapitlet, andra paragrafen finner vi ett antal försvårande omständigheter som ökar straffvärdet på den aktuella handlingen. Omständigheterna som framgår av paragrafen är exemplifierade och listan är därav inte uttömmande. Det hedersrelaterade våldet kan komma att falla in under flertalet av exemplifieringarna, t.ex. gärningspersonen har visat stor hänsynslöshet eller utnyttjat någons skyddslösa ställning.⁶⁰

4.2.8 SOU 2014:49 Våld i nära relationer – en hälsofråga

Under 2012 lades flera förslag fram som menade att man borde skärpa straffet för brott med hedersmotiv, vilket 2014 resulterade i en SOU. I samband med bedömningen la regeringen fram att det i dagens brottsbalk finns flera omständigheter som kan anses försvårande och att en del av dessa även är aktuella vid hedersrelaterat våld. Det framgår vidare att det är viktigt att det finns kunskap om de försvårande omständigheterna samt de situationer som hedersrelaterade brott utgör.⁶¹

De som menar att hedern ska benämnas specifikt anser att detta skulle bidra till att gärningsmännen blev lagförda på rätt sätt och att det skulle innebära strängare straff och långsiktigt förändra attityden kring hedersrelaterat våld.⁶² De som å andra sidan inte tycker att heder ska benämnas specifikt ansåg att det fanns en risk att fokus kom att hamna på att fastslå hedersmotivet istället för att använda det redan existerande lagrummet för att bedöma brottets eventuella försvårande omständigheter.⁶³ De menar att det vanliga våldet som kan ske inom familjen, lätt kan hamna under hedersrelaterat våld av den

⁵⁹ Åklagarmyndighetens handbok för hedersrelaterat våld, s. 45.

⁶⁰ Brottsbalkskommentar i Zeteo, 29 kap. 2§.

⁶¹ SOU 2014:49, s. 78

⁶² *Ibid.*

⁶³ *Ibid.*

anledning att familjen tillhör en viss etnicitet. De anser därav att det måste påvisas att en lagändring inte skulle påverka principen om allas likhet inför lagen.⁶⁴

4.2.9 SOU 2018:69 Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet

Regeringen bestämde den 9 mars 2017 att tillsätta en särskild utredare med uppdrag att undersöka om det fanns ett behov om åtgärder i syfte att säkerställa ett strakare skydd mot barnäktenskap, tvångsäktenskap och brott med hedersmotiv.⁶⁵

På uppmuntran av den nationella samordnaren mot våld i nära relationer görs nu en prövning av huruvida hedersrelaterade motiv för brott ska utgöra en försvårande omständighet vid straffvärdet. Regeringen ger i SOU 2018:69 ett förslag på en lagändring i brottsbalken. Lagändringen berör 4 kap 4 c §, 4 d §, 10§ samt 29 kap 2 § BrB. Lagändringen vill få till en förändring i 4 kap BrB, som innebär en skärpt lagstiftning kring barnäktenskapsbrott samt tvångsäktenskap. I 29 kap 2 § BrB vill man lägga till en försvårande omständighet vid bedömningen av straffvärdet, punkt 9 som ska fokuserar på hedersbrott.⁶⁶

Den statliga utredningen resulterade i ett förslag om en särskild straffskärpning för brott med hedersmotiv genom en ny punkt i 29 kap. 2 § BrB. Utredningen motiverar förslaget med att det hedersrelaterade våldet är förtrycket är ett allvarligt samhällsproblem som orsakar stort lidande. De enskilda offren är hårdare drabbade jämfört med likartad brottslighet som inte är hedersrelaterad. Utredningen lägger stor vikt vid att hedersrelaterad brottslighet syftar till att begränsa offret eftersom de anser att dennes agerade drar skam över familjen. Denna begränsning utgör en kränkning av offrets

⁶⁴ SOU 2014:49, s. 79.

⁶⁵ Dir. 2017:25.

⁶⁶ SOU 2018: 69 s. 35.

mänskliga rättigheter och det vill regeringen motverka genom straffskärpningen. Utöver den enskildes rättigheter vill regeringen även förbättra myndigheternas förhållningssätt till hedersrelaterad brottslighet och sätta ner foten tydligt.⁶⁷ Den nya hedersrelaterade straffbestämmelsen ska träda i kraft 1 januari 2020.⁶⁸

⁶⁷ SOU 2018: 69 s. 83 ff.

⁶⁸ *Ibid*, s. 267.

5 Hedersrelaterat våld i media

I Dagens Nyheter hittar vi en artikel från en manifestation mot hedersvåld på Gustav Adolfs torg i Malmö. Skribenten Christer Nilsson anser att det är en rättsskandal och tragedi för de utsatta kvinnorna att det fortfarande inte finns någon lag som reglerar hedersrelaterat våld. I artikeln kan vi läsa att FN uppskattar att det begås mellan femtusen till tjugofemtusen hedersmord varje år. I Sverige har länsstyrelsen i Östergötland gjort en kartläggning för hedersrelaterad brottslighet och kommit fram till att av de 105 mord som begicks i Sverige 2016 var tio hedersmord. Det poängteras att antalet med största sannolikhet var större än så, men att mörkertalet kring hedersmorden gör det omöjligt att avgöra hur många hedersmord som begicks i Sverige 2016.⁶⁹

Nilsson anser att framtida straffskärpning är en nödvändighet och klandrar samhället för att det kommer att ta år innan lagen är på plats och kan tillämpas. Nilsson avslutar sedan sin artikel med att problematisera att Elisabeth Massi Fritz är den enda advokaten som är specialiserad på hedersbrott och att detta är helt ofattbart och otillräckligt.⁷⁰

I Ekuriren hittar vi en artikel skriven av Maria Alias. Alias menar att det i den politiska debatten har framkommit flera tveksamheter till att hedersbrott ska få en juridisk benämning. Feministiskt Initiativ (FI) anser att en sådan skräpning av lagstiftningen skulle förstärka rasismen som redan finns i vårt rättssystem. FI tycker inte att dagens förklaring av hedersrelaterat våld och förtryck som skyller på kultur eller könsförtryck räcker för att definiera det hedersrelaterat våld som finns idag.⁷¹ Alias anser att vi bör bortse ifrån den patriarkala strukturen och istället se våldet för vad det är, familjens och släktens våld mot den enskilda individen.⁷²

⁶⁹ Skandal att lagen mot hedersvåld dröjer.

⁷⁰ *Ibid.*

⁷¹ Hedersrelaterade brott måste få egen brottsrubricering.

⁷² *Ibid.*

Avslutningsvis anser hon på att kunskapen om hederskulturen i samhället, kommunerna, landstinget och regeringen är alldeles för låg. Alias hävdar att lösningen är att ge hedersrelaterat våld en egen brottsrubricering, samt att hantera hederskulturen på ett annat sätt än mäns våld mot kvinnor. Det behöver klargöras likväl för gärningsmännen som för offren att det är meningsfullt och lönsamt att polisanmäla dessa brott, för det är det inte idag.⁷³

Jenny Nordberg, skribent på Svenska Dagbladet och författare reportageboken *''De till pojkar förklädda flickorna i Afghanistan''*, anser att hederskulturen bör vara en avgörande integrationsfråga. Det är tio år sedan Nordberg för första gången åkte till Afghanistan för att försöka förstå varför det är varje flickas mardröm att föddas där. Det hon hittade var ett samhälle byggt på en strikt hederskultur, där flickor och kvinnor samt deras kroppar utgjorde den viktigaste handelsvaran för att överleva deras vardagliga liv.⁷⁴

De flickor och kvinnor som lever i hederskulturen ser det som normalt och acceptabelt, de förstår inte att det kan vara på något annat sätt. De lever i en värld där det är flickans eget fel om hon blivit våldtagen. De lever i icke-fungerade städer jämfört med Sverige som har en högst fungerande stat, ett pålitligt rättsväsende och där det råder fred sedan mer än två hundra år tillbaka.⁷⁵

En undersökning gjord av Sveriges Radio visar att i Stockholm och Göteborg lever var sjätte niondeklassare under hedersförtryck. I Malmö, var siffran högre, var femte niondeklassare ansågs leva med hedersrelaterat våld eller förtryck.⁷⁶

Sara Mohammad, grundare och ordförande av GAPF (Glöm aldrig Pela och Fadime) arrangerar årligen en riksorganisation där de olika riksdagspartierna

⁷³ Hedersrelaterade brott måste få egen brottsrubricering.

⁷⁴ Hederskulturen bör vara avgörande integrationsfrågan.

⁷⁵ *Ibid.*

⁷⁶ Var sjätte niondeklassare lever under hedersförtryck.

får närvara och uttrycka deras ståndpunkter. Mohammads framtida förhoppningar för 2019 är att Sverige går ifrån ord till handling.⁷⁷

Nordberg är orolig för vad framtiden har att erbjuda, hon vill att Sverige ska agera mot hederskulturen men är rädd för att nolltoleransen mot hedersrelaterat våld ska bli som när ”alla” blev feminister. Hon är rädd för att samhället kommer att döda begreppet och göra det till en okontroversiell självklarhet utan innehåll. En självklarhet som inte inser eller vill erkänna att det finns konflikter som måste knäckas.⁷⁸

Författaren är trött på alla bortförklaringar och dålig argumentation. Hon ifrågasätter skillnaden mellan att leva i en hederskultur där och att fly för att då fortsatt leva i samma kultur här. Svaret, kunskapen och framtiden menar Nordberg ligger i att lyssna på de kvinnor som kan något om hederskulturen och som oftast själva har erfarenhet av det.⁷⁹

⁷⁷ Hederskulturen bör vara avgörande integrationsfrågan.

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ *Ibid.*

6 Analys

Heder är i grunden ett positivt laddat begrepp, men med en negativt laddad baksida. Hedern tillfaller endast mannen och kvinnans uppgift är att inte äventyra familjens heder. Det hedersrelaterade våldet uppstår när kvinnan anses ha äventyrat familjens heder. Familjen har sedan genom våld och förtryck som uppgift att återställa hedern. Kvinnan har inget att säga till om, hennes liv tillhör familjen eller släkten och det är de som bestämmer hur hon ska leva det.

Det råder idag ett stort mörkertal kring det hedersrelaterade våldet. De undersökningar och kartläggningar som har gjorts visar att problemet är stort. FN redovisade att det begås mellan femtusen till tjugofemtusen hedersmord varje år i världen. Länsstyrelsen i Östergötland visade på en undersökning gjord i Sverige år 2016, att av 105 mord det året var tio hedersrelaterade. Sveriges radio visade i en undersökning att var sjätte niondeklassare lever under hedersförtryck i Stockholm och Göteborg. I Malmö var siffran högre och det rörde sig om var femte niondeklassare. Kan vi vara överens om att det finns ett problem?

Sverige är ett av de främsta länderna i världen, vi är ett folk som är stolta över vår jämställdhet, vi anser oss respektera varandra och att vara lika inför lagen är en självklarhet snarare än en rättighet. Det speglar dock inte riktigt det samhälle vi lever i idag om vi ska titta på de undersökningar som rapporterna har lagt fram. Det finns en kultur i Sverige som lever på att kvinnans kropp inte tillhör henne själv utan familjen, som ger familjen rätt att straffa kvinnan när de anser att hon har gjort fel och där kvinnans enda uppgift är att se till att familjens heder inte äventyras. Är det ett jämställt samhälle, respekterar de varandra och är de lika inför lagen? Nej.

Det närmaste vi kommer i det svenska samhället är våld i nära relationer, men även här ser vi stora skillnader. En av de största skillnaderna är att när en man

begår ett brott i en nära relation, straffas han inte bara av rättsstaten genom påföljd, utan även av samhället genom att folk tar avstånd från honom. När en man inom hederskulturen slår, misshandlar eller mördar en kvinna i familjen eller släkten blir han visserligen av rättsstaten straffad, men av familjen eller släkten blir han hyllad. Självklart finns det de inom hederskulturen som inte samtycker till mannens handling, men som inte vågar göra annat än att acceptera den för annars står deras liv på tur.

Det finns idag straffrättsliga bestämmelser i Sverige som kan täcka upp om det hedersrelaterade våldet, frågan är om det är tillräckligt? Jag anser att det finns en del som talar för att det tyvärr inte är tillräckligt, att Sverige måste inför en straffrättslig bestämmelse som reglerar det hedersrelaterade våldet. Först och främst handlar det om att Sverige måste ta sin ståndpunkt i frågan. Jag instämmer med Jareborg om att en hedersrelaterad straffrättslig bestämmelse skulle visa att Sverige sätter ner foten och visar ett konkret ställningstagande, där det finns ett starkt signalvärde. Det skulle sedan kunna leda till att om Sverige verkligen har satt ner foten, kanske brottsoffer och närstående som inte samtycker till dessa handlingar vågar träda fram. Att kvinnans ställning stärks ytterligare för att ge henne ett skydd samtidigt som Sverige indirekt säger att vi står bakom er. Jenny Nordberg berör frågan när hon skriver att de unga flickorna som lever i hederskulturen ser det som normalt och acceptabelt, de förstår inte att de kan leva på ett annat sätt. En tydlig straffrättslig bestämmelse och ett ställningstagande från Sverige eventuellt kunna få dem att inse att de lever under förtryck och våld och våga träda fram.

Därefter handlar det om kunskap, kan ni förstå att vi endast har en, EN advokat i Sverige som är specialiserad på hedersrelaterat våld. Känns det då orimligt att vi inte har särskilt många som anmäler, om vi inte har tillräckligt med resurser att hjälpa dem? Sverige har sedan hederskulturen uppmärksammades i Sverige på 1990-talet, försökt få grepp om den genom att vidta utredningar och utbildningar. Resultatet som vi står med idag, är dock att det inte är tillräckligt. Det hedersrelaterade våldet har idag ett stort

mörkertal, vi har undersökningar från media som visar att det finns ett stort antal kvinnor i vårt svenska samhälle som är utsatta och eftersom detta inte speglas i antal anmälningar kan en anledning vara att de inte vågar anmäla. Sverige behöver kunskap, förståelse och sätta ner foten. När det är gjort då kan vi börja hjälpa de utsatta kvinnorna som lever i hederskulturen.

Vart ska vi då börja? Rimligt vore att börja med en enhetlig definition av vad hedersrelaterat våld är. Som vi har sett tidigare har Åklagarmyndigheten och Amnesty två olika definitioner av vad som är hedersrelaterat våld och fler finns det. Att använda en bred tolkning kan medföra både för och nackdelar. Fördelarna är att rättsväsendet har enklare för att få fler individuella fall att falla in under bestämmelsen, nackdelen är att vi riskerar att se att alla inom samma etnicitet dras över samma kam. Att våld i nära relationer inom en viss etnicitet aldrig ”bara” blir våld i nära relation, utan att det alltid klassas som hedersrelaterat våld. Vid en sådan tillämpning skulle bestämmelsen kunna anses vara rasistisk eftersom den inte bedömer varje enskilt fall utan avgörande blir vilken etnicitet personen i fråga har. Detta är självklart inte en önskvärd situation. Här får tillit läggas på de som skipar rättvisa, samtidigt som media har en viktig roll i att granska rättskipningen för att se till att inga katastrofala misstag görs.

Avslutningsvis anser jag att det finns tillräckligt med bevis för att visa att Sverige är i behov av en straffrättslig bestämmelse kring hedersrelaterat våld. Att en sådan bestämmelse tydligt visar Sveriges ställningstagande och därigenom skickar tydliga signaler till samhället vad som accepteras och vad som inte accepteras. Lagstiftningen kommer att främja de utsatta kvinnorna och ge dem ett ökat skydd, vilket de behöver för att ta sig ur den mansdominerade kultur de lever i. Utöver det behöver Sverige skaffa sig mer kunskap och förståelse kring hederskulturen för att kunna hjälpa de utsatta kvinnorna på bästa sätt. När det gäller huruvida en sådan bestämmelse kan anses rasistisk eller inte, finns det lite som talar för att det kan finnas en risk att alla med samma etnicitet dras över samma kam. Risken anses dock väldigt liten, då ansvaret hamnar på rättsväsendet att tillämpa. Rättsväsendet ställs

dagligen inför fall där etniciteten skulle kunna avgöra, men där den individuella prövningen är den som avgör. Här anser jag att media och allmänheten har en viktig uppgift i att granska det svenska rättsväsendet för att upprätthålla allas lika inför lag. Slutligen gör det mig glad att se att Sverige i SOU 2018:69, visar att vi redan är på väg mot en straffrättslig bestämmelse som kommer att träda i kraft 1 januari 2020. Frågan huruvida det är för sent eller för långt fram väljer jag att lämna upp till var och en att besvara, själv anser jag att det är dags att blicka fram och att alla steg i rätt riktning är bevis på vårt ställningstagande.

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

Böcker

Asp, Petter – Ulväng, Magnus - Jareborg, Nils: *Kriminalrättens grunder*, andra upplagan, Uppsala 2013.

Baladiz Dilek: *I heders skudda, de unga männens perspektiv*, Stockholm 2009.

Burman, Monica: *Straffrätt och mäns våld mot kvinnor*, Uppsala 2007.

Hussein Jamila: *Heder och hedersvåld*, Göteborg 2017.

Korling Fredric – Mauro Zamboni: *Juridisk metodlära*, Lund 2017.

Wikan, Unni: *En fråga om heder*, Stockholm 2005.

Wikan, Unni: *Om heder*, Göteborg 2009.

Artiklar

Kaldal, Anna – Kankaanpää Thell, Emelie: ”Hedersrelaterat våld och förtryck mot barn och unga. Del II: Samhällets ansvar och förutsättningar att utreda och beivra brott”, *JT* nr 2 2016/17, s. 349.

Rapporter

Brå, *Polisens utredningar av hedersrelaterat våld*, Rapport 2012:1, Stockholm 2012. [cit. Brå, Rapport 2012:1]

NCK, *Hedersrelaterat våld och förtryck – en kunskaps- och forskningsöversikt*, NCK-rapport 2010:1, Uppsala 2010. [cit. NCK, Rapport 2010:1]

Rikspolisstyrelsen, *Hedersnormer och hedersrelaterat våld*, Stockholm 2009. [cit. Rikspolisstyrelsens informationsskrift]

Åklagarmyndigheten, *Hedersrelaterat våld: Handbok*, Utvecklingscentrum Göteborg, december 2006, bilagorna 2 och 3 uppdaterade juni 2014. [cit. Åklagarmyndighetens handbok för hedersrelaterat våld]

Offentligt tryck

Utredningsbetänkanden

SOU 2014:49 Våld i nära relationer – en hälsofråga.

SOU 2018:69 s. 64 Ökar skydd mot hedersrelaterad brottslighet.

Propositioner och regeringsskrivelser

Skr. 2007/08:39 Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer.

Kommittédirektiv

Dir. 2017:25, *Starkare skydd mot barnäktenskap*.

Elektroniska källor

Alias Maria: *Hedersrelaterade brott måste få egen brottsrubricering*, publicerad den 24 augusti 2018, hämtad den 14 december 2018 från <<https://www.ekuriren.se/debatt/debatt-hedersrelaterade-brott-maste-fa-egen-brottsrubricering/>> [cit. Hedersrelaterade brott måste få egen brottsrubricering]

Bäcklund Agneta, m.fl.: *Brottsbalken en kommentar*, publicerad den 9 november 2018, hämtad den 4 januari 2019 från <https://zeteo-nj-se.ludwig.lub.lu.se/document/brbkomm_bravad02kap04_s1?anchor=xbrbkommq1962q700_4_kap_2_px> [Cit. Brottsbalkskommentar i Zeteo].

Hansson, Anders: *Skandal att lagen mot hedersvåld dröjer*, publicerad den 17 september 2018, uppdaterad 26 oktober 2018, hämtad den 10 december 2018 från <<https://www.dn.se/asikt/skandal-att-lagen-mot-hedersvald-drojer/>> [cit. Skandal att lagen mot hedersvåld dröjer]

Holmberg Carina, Lennartsson Dimitri: *Var sjätte niondeklassare lever under hedersförtryck*, publicerad den 8 november 2018, hämtad den 10 december 2018 från <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=104&artikel=7086633> > [cit. Var sjätte niondeklassare lever under hedersförtryck]

Kierkegaard, Niklas: *Mordet på pela blev en väckarklocka*, publicerad den 20 januari 2003, hämtad den 20 december 2018 från <https://www.svd.se/mordet-pa-pela-blev-en-vackarklocka> > [cit. Mordet på pela blev en väckarklocka 2003]

Nationalencyklopedin, *Rasism*, hämtad den 19 december 2018 från <https://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/rasism> > [cit. Rasism]

NCK, *Begreppet heder*, hämtat den 2 januari 2019 från <http://nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/hedersrelaterat-vald-och-fortryck/begreppet-heder/> > [cit. NCK, Begreppet heder]

NCK, *Hedersrelaterat våld och förtryck*, hämtat den 20 december 2018 från <http://nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/hedersrelaterat-vald-och-fortryck/hedersrelaterat-vald-och-fortryck/> > [cit. NCK, Hedersrelaterat våld och förtryck]

Nordberg, Jenny: *Hederskulturen bör vara avgörande integrationsfrågan*, publicerad den 29 december 2018, hämtad den 5 januari 2019 från <https://www.svd.se/hederskultur-bor-vara-storsta-integrationsfragan> > [cit. Hederskulturen bör vara avgörande integrationsfrågan]

Sahindal, Fadime: *Fadimes hela tal i riksdagen*, Aftonbladet debatt, publicerad den 4 februari 2002, hämtad den 9 december 2018 från <http://www.aftonbladet.se/debatt/article10257453.ab.> > [cit. Fadimes tal i riksdagen 2001]

Övriga källor

Kalla fakta, *Flykten från moralpolisen*, sändes på TV4 den 4 april 2017, tillgänglig från <<https://www.tv4play.se/program/kalla-fakta>> [cit. TV4, Kalla fakta den 4 april 2017]

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 1996, s. 43.

NJA 2002, s. 449.

NJA 2004, s. 486.

NJA 2013, s. 548.

Hovrätten

Hovrätten för Övre Norrland, mål B 119-97, 1997-05-26.